

Jan K. Przybyłowski
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego Warszawa
<https://orcid.org/0000-0002-8814-0504>

Ireneusz Celary
Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Teologiczny
<https://orcid.org/0000-0003-1999-9769>

Wychowanie katolickie a nowoczesne technologie komunikacji społecznej Catholic education and modern social communication technologies

Abstract

With the advancement of modern media technologies, the context of Catholic education is changing and new challenges are emerging for parents, teachers and educators. An important task in the educational process is to help young people effectively counteract the threats associated with the use of modern social communication technologies. At the same time, educators should support young people in using modern digital technologies for their own development (self-education) and future activity in social life.

The aim of this article is to clarify the essence, goals and methods of Catholic education, which is influenced by the use of modern communication technologies by pupils. This article uses qualitative analysis and practical reasoning, which are used in applied theology, to focus on the traditional principles of Catholic education, i.e. the integral formation of the human person towards their ultimate goal, but interpreted in the context of changes related to the development of modern social communication technologies.

The research conducted showed that some of the traditional concepts used in theology can be replaced by terminology used in media culture (e.g. from dialogue to communication). Modern technologies will also change the cultural context of Catholic education and self-education, which may lead to addiction, isolation and a progressive loss of contact with reality, hindering the development of authentic interpersonal relationships.

The result of the research is therefore a practical conclusion that Catholic education should emphasise the role of community, which provides the conditions for real, authentic

personal communication. In Catholic education, greater emphasis should be placed on the role of freedom in the responsible use of modern communication technologies. The research also showed that the main goal of Catholic education should always be to focus all activities on shaping maturity in the pupils' faith in Jesus Christ, who is most fully embodied in the Church.

Keywords: Catholic education, self-education, modern social communication technologies, culture.

Abstrakt

W związku z postępowaniem nowoczesnych technologii medialnych zmienia się kontekst wychowania katolickiego i ujawniają się nowe wyzwania dla rodziców, nauczycieli i wychowawców. Ważnym zadaniem w procesie wychowawczym staje się pomaganie młodym ludziom w skutecznym przeciwdziałaniu zagrożeniom związanym z korzystaniem z nowoczesnych technologii komunikacji społecznej. Równocześnie wychowawcy powinni udzielać wsparcia młodym, aby wykorzystywali nowoczesne technologie cyfrowe dla własnego rozwoju (samowychowanie) i przyszłej aktywności w życiu społecznym.

Celem artykułu jest doprecyzowanie istoty, celów i sposobów wychowania katolickiego, na które ma wpływ korzystanie przez wychowanków z nowoczesnych technologii komunikacji. W tym artykule zastosowana została metoda analizy jakościowej i wnioskowania ukierunkowanego praktycznie, wykorzystywana w teologii stosowanej, umożliwiającą skupienie się na tradycyjnych pryncypiach wychowania katolickiego, czyli integralnym kształtowaniu osoby ludzkiej w kierunku jej celu ostatecznego, ale odczytywanych w kontekście przemian związanych z rozwojem nowoczesnych technologii komunikacji społecznej.

Przeprowadzone badania pokazały, że część tradycyjnych pojęć stosowanych w teologii może być zastępowana terminologią, wykorzystywaną w kulturze medialnej (np. od dialogu do komunikacji). Nowoczesne technologie będą też zmieniać kontekst kulturowy wychowania katolickiego i samowychowania, co może prowadzić do uzależnienia, izolacji i postępującej utraty kontaktu z rzeczywistością, utrudniając rozwój autentycznych relacji międzyludzkich.

Wynikiem badań jest zatem praktyczny wniosek, aby w wychowaniu katolickim podkreślać rolę wspólnoty, która zapewnia warunki realnej, autentycznej komunikacji osobowej. W wychowaniu katolickim większy nacisk położyć należy na rolę wolności w odpowiedzialnym posługiwaniu się nowoczesnymi technologiami komunikacji. Badania pokazały również, że głównym celem wychowania katolickiego niezmiennie powinno być skupienie wszelkich działań na ukształtowaniu w wychowankach dojrzałości w wierze w Jezusa Chrystusa, który najpełniej uosabia się w Kościele.

Słowa kluczowe: wychowanie katolickie, samowychowanie, nowoczesne technologie komunikacji społecznej, kultura.

1. Wstęp

Pojęcie wychowania katolickiego zostało syntetycznie omówione na Soborze Watykańskim II w *Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim*. Punktem wyjścia jest definicja wychowania, które służy kształtowaniu osoby ludzkiej w kierunku jej celu ostatecznego, ale dokonuje się w konkretnym społeczeństwie. Jego istotą jest wspomaganie harmonijnego rozwijania właściwości fizycznych, moralnych i intelektualnych dzieci i młodzieży. Jest to zatem działalność na wielu poziomach, dlatego należy w niej wykorzystywać wiedzę związaną z postępem nauk psychologicznych, pedagogicznych i dydaktycznych (Sobór Watykański II, 1965, no. 1; Majka, 1993, pp. 96–106).

Z perspektywy wychowania katolickiego dodać należy jeszcze duchowość człowieka, co wiąże się z wykorzystaniem bogactwa teologii. W wychowaniu katolickim duże znaczenie ma przekaz wiary (Penrice, 1998) (Celary, 2005, pp. 127–137). Natomiast od strony praktycznej w wychowaniu do wiary ważną funkcję pełni teologia pastoralna, która zajmuje się również funkcją wychowawczą w Kościele (Przybyłowski, 2010) (Przybyłowski, 205, pp. 437–453) i teologia stosowana, skupiająca swoje badania na człowieku (Jan Paweł II, 2021, no. 63), który jest drogą Kościoła (Przybyłowski, 2024, pp. 169–190). Wychowanie w tej perspektywie trafnie opisał Jan Paweł II: „Kiedy myślę: Młodzi i Kościół...? Pragnę powiedzieć, że młodzi szukają Boga, szukają sensu życia, szukają ostatecznych odpowiedzi: co mam czynić, aby osiągnąć życie wieczne? (Łk 10, 25). W tym szukaniu młodzi nie mogą nie spotkać się z Kościołem. I Kościół też nie może nie spotkać się z młodymi. Trzeba tylko, ażeby Kościół miał dogłębne zrozumienie tego, czym jest młodość, jakie jest znaczenie młodości dla każdego człowieka. Trzeba także, ażeby młodzi rozpoznali Kościół, ażeby dostrzegli w nim Chrystusa, który idzie poprzez wieki z każdym pokoleniem, z każdym człowiekiem, idzie jako Przyjaciół. Ważny jest ten dzień w życiu, w którym młody człowiek przekona się, że to jest Jedyny Przyjaciół, który nie zawodzi, na którego można zawsze liczyć” (Jan Paweł II, 1994, no. 55).

2. Od dialogu do komunikacji w wychowaniu i samowychowaniu

W wychowaniu katolickim podkreślić należy znaczenie spotkania i dialogu (Kuczkowski, 1991) (Tarnowski, 2003). Podstawowym motywem do prowadzenia dialogu jest różnica między Kościołem katolickim, a poglądami i sposobem życia ludzi, do których chce się zbliżyć (Przybyłowski, 2009, pp. 46–59). Dlatego też ci, którzy są wychowawcami i nauczycielami w Kościele, powinni przypominać młodzieży katolickiej, jak wielką posiadają godność i rodzący się stąd obowiązek życia w tym świecie, ale nie według obyczajów tego świata (Paweł VI, 1967, no. 62; Celary and Łęcicki, 2024, pp. 585–587).

Dzisiaj jednak, za sprawą nowoczesnych technologii cyfrowych (Benedykt XVI, 2016, pp. 51–54; Chmielewski, 2016, pp. 156–178), toczy się ważny dialog o ich znaczeniu i wpływie na rozwój gospodarki, nauki, społeczeństwa i każdego człowieka. Dyskusje te często są wypełnione emocjami. Wizja przejęcia kontroli nad światem przez roboty miesza się z rąską perspektywą wykorzystania nowoczesnych technologii dla dobra ludzkości. Gdzie leży prawda? (Malczewski, 2019, p. 2).

Przemiany w społeczeństwie, których przyczyną są również nowe technologie, doprowadziły do tego, że pojęcie dialogu w teologii jest coraz częściej zastępowane przez pojęcie komunikacji (Przybyłowski, 2017, pp. 37–48; Przybyłowski, 2020, pp. 275–291). Ujawnia się to również w wychowaniu katolickim, które pod wpływem nowoczesnych technologii komunikacji społecznej przybiera postać skomunizowanego procesu komunikacji interpersonalnej. Niezmieniony pozostał natomiast cel wychowania, które ma prowadzić do osiągnięcia przez człowieka takiego poziomu dojrzałości psychofizycznej (Bazyłak, 1984), aby potrafił w swoim życiu dostrzec pierwszeństwo etyki przed techniką, prymat osoby w stosunku do rzeczy, wyższość ducha nad materią (Jan Paweł II, 1980, no. 22).

Rozwój nowoczesnych technologii komunikacji i ich wpływ na społeczeństwo spowodował, że w wychowaniu katolickim ujawniła się jeszcze bardziej potrzeba wyakcentowania prawdy o człowieku i jego godności osobowej i wynikających stąd praw. W świecie zsieciovanej komunikacji społecznej wychowanie powinno pomagać młodemu człowiekowi w tym, aby był zdolny wychować sam siebie i drugich (Jan Paweł II, 1980, no. 12). Jest to niezbędny warunek do prawdziwej i skutecznej formacji permanentnej, którą można zapewnić tylko wtedy, gdy każdy podejmie i będzie rozwijał odpowiedzialność za własną formację. Odpowiedzialność ta przybiera zasadniczo postać „samowychowania”. Wynika to z nauczania Kościoła, że każdy człowiek jest punktem wyjścia, a zarazem celem formacji. Stąd im lepiej jest uformowany, tym bardziej zdaje sobie sprawę z ko-

nieczności kontynuowania i pogłębiania formacji oraz tym bardziej jest zdolny do formowania innych (Jan Paweł II, 2021, no. 63). Samowychowanie wskazuje zatem na integralną realizację powołania chrześcijańskiego, które ma wymiar indywidualny, ale związane jest ze wspólnotą. Powołanie chrześcijańskie ma bowiem osobowo-egzystencjalne korzenie, ale może być w pełni realizowane w ramach kościelnej wspólnoty, która pomaga w osobistym uświęceniu każdego jej członka (Celary, 2004, pp. 387–394).

Wpływ nowoczesnych technologii komunikacji na społeczeństwo prowadzi do tego, że pierwszym i zasadniczym zadaniem każdej kultury powinno stać się wychowanie dojrzałego człowieka. W wychowaniu bowiem chodzi właśnie o to, ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem – o to, ażeby bardziej „był”, a nie tylko więcej „miał” – aby więc poprzez wszystko, co „ma”, co „posiada”, umiał bardziej i pełniej być człowiekiem – to znaczy, ażeby również umiał bardziej „być” nie tylko z „drugimi”, ale także i „dla drugich”. Wychowanie posiada podstawowe znaczenie dla kształtowania stosunków międzyludzkich i społecznych. Widać to również w wychowaniu katolickim, w którym główną rolę odgrywają aksjomaty, na gruncie których tradycje chrześcijaństwa zaczerpnięte z Ewangelii spotykają się z doświadczeniem wychowawczym ludzi najlepszej woli i głębokiej mądrości. Podkreślić jednak należy, że dzieło wychowania człowieka nie dokonuje się przy pomocy samych instytucji, przy pomocy środków organizacyjno-materialnych, choćby najlepszych, ale najważniejszy jest tu człowiek oraz jego moralny autorytet, wynikający z prawdziwości zasad i zgodności z nimi jego czynów (Jan Paweł II, 1980, no. 11).

3. Wychowanie katolickie w autentycznej i symulowanej kulturze

Do przedstawienia tego problemu z perspektywy wychowania katolickiego można wykorzystać refleksję J. Pasierba, który tak widzi oddziaływanie wartości utrwalonych w polskiej kulturze narodowej na rozwój człowieka: „W kulturze tradycyjnej zamkniętej występowało wiele zjawisk, które składały się na poczucie ładu i harmonii – tymi wartościami kultura tradycyjna obdarzała człowieka. Stosunek do innych ludzi i do świata był w dawnej kulturze uregulowany, unormowany poprzez obrzędy i wzory zachowań. Nawet procesy produkcyjne, zwłaszcza tej produkcji, która była wówczas najbardziej powszechna, mianowicie rolniczej czy rzemieślniczej, były unormowane obrzędami. Człowiek wiedział, na jakiego świętego ma wyjść w pole i siał i na jakie święto Matki Boskiej powinien zacząć żniwa. Nie musieli mu o tym przypominać spikerzy telewizyjni. Także stosunki międzyludzkie, najważniejsze sprawy życia, śmierci, naro-

dzin były unormowane trwałymi obyczajami. Człowiek wiedział, jak powinien się oświadczyć i wiedział, jak się przygotować na śmierć (...). Był czas, gdy człowiek wiedział, że nie wolno pluć do wody, zdawał sobie sprawę, że nie należy rzucać na ziemię chleba; pouczano go również, jak się pisze list. Wszystko było właściwie określone. Te zachowania uważano za nieomyślne (...). Człowiek zyskiwał przez to liczne dobrodziejstwa: spokój, harmonię i nieomyślność za jedną tylko cenę – za cenę posłuszeństwa, za cenę podporządkowania się miejscowemu kanonowi (...). W jakimś sensie człowiek czuł się jak w dzieciństwie, tzn. czuł się szczęśliwy, bo nie on te sprawy rozstrzygał. Czyniła to za niego kultura, wielka, opiekuńcza, ciepła i ludzka zrobiona na miarę ludzi, którzy w niej uczestniczyli. Kultura była ogółem zachowań się i ogółem wytworów człowieka. Ciężar regulacji stosunku człowieka do siebie i do świata, i innych spoczywał nie na jednostce, ale na kul turze. Istniały wzorce na wszystkie okazje. Tak było w rodzinie, tak było w społeczeństwie, tak było w Kościele” (Pasierb, 1982, pp. 34–35).

Rozwój nowoczesnych technologii zainicjował proces odchodzenia człowieka od tej autentyczności kultury do jej fikcyjnych wyobrażeń. Ujawnia się to zwłaszcza w pokoleniu młodych ludzi. Jako przykład można podać wystawę poświęconą Darwinowi, podczas której dzieci i młodzież mogły zobaczyć żywego żółwia z Galapagos. Okazało się jednak, że większość z nich stwierdziła, że nie ma to znaczenia, czy żółw jest prawdziwy. Zwrócili natomiast uwagę na to, że żółw pewnie się męczy, poza tym to nieetyczne trzymać go w zamknięciu. Stwierdzili także, że robotyczny żółw byłby pewnie ciekawszy, bo symulacja może być bardziej rzeczywista niż rzeczywistość i bardziej interesująca (Marquardt, 2024, pp. 24–25).

Nowoczesne technologie będą zatem zmieniać też kontekst kulturowy wychowania katolickiego i samowychowania. Obok kultury, którą człowiek zna ze świata realnego, pojawia się kultura symulowana, która podważa różnicę pomiędzy tym, co „prawdziwe” i tym, co „fałszywe”; tym, co „rzeczywiste” i tym, co „wyobrażone” (Baudrillard, 2005, p. 8). W wychowaniu katolickim najważniejsza jest komunikacja osobowa, natomiast młodzi ludzie, a często już dzieci w komunikacji internetowej symulują i często starają się udawać kogoś innego, niż w rzeczywistości są, czyli zmieni płeć, wiek, kolor skóry, światopogląd, czy orientację seksualną wykorzystując „nick” w różnych komunikatorach sieciowych (Kowalski, Limber and Agatson, 2010, p. 9). Pojawia się tu również zagrożenie ze strony wychowawców, zwłaszcza rodziców, którzy często nieświadomie upubliczniają na swoich kontach społecznościowych informacje o wychowankach (zjawisko sharentingu), przez które mogą one doznać zawstydzenia i w konsekwencji rozczarowania, czy frustracji (Lange, 2021, p. 7; Lange, 2023, pp. 181–189).

Wykorzystywanie nowoczesnych technologii komunikacji sprawia, że dystanse międzyludzkie skracają się lub znikają do tego stopnia, że nie obowiązuje już prawo do prywatności. Wszystko staje się rodzajem spektaklu, który można śledzić, podglądać, a życie zostaje wystawione na nieustanną kontrolę. W komunikacji cyfrowej dąży się do pokazania wszystkiego, a każda jednostka staje się obiektem spojrzeń, które rewidują, obnażają i rozpowszechniają, często anonimowo (Franciszek, 2020, no. 42). Dlatego „media cyfrowe mogą narazić na ryzyko uzależnienia, izolacji i postępującej utraty kontaktu z rzeczywistością, utrudniając rozwój autentycznych relacji międzyludzkich” (Franciszek, 2019, p. 88; Celary, 2003, pp. 7–9).

Tymczasem w realnym, autentycznym wychowaniu katolickim potrzebna jest komunikacja osobowa (Dziewiecki, 2005), również z wykorzystaniem gestów fizycznych, mimiki, milczenia, mowy ciała, a nawet zapachu, drżenia rąk, rumieńca, potu, ponieważ to wszystko mówi i należy do komunikacji międzyludzkiej (Franciszek, 2020, no. 43). Natomiast kontakty wirtualne, które zwalniają z pielęgnowania przyjaźni, ze stabilnej wzajemności, a także z dojrzewającej z czasem zgodności, mają jedynie pozory kontaktów interpersonalnych. Nie budują prawdziwie osobowości i tożsamości wychowanka, ale zazwyczaj maskują i wzmacniają ten sam indywidualizm, który wyraża się w ksenofobii i pogardzie dla słabych. Połączenie cyfrowe nie wystarcza do budowania mostów, nie jest w stanie zjednoczyć ludzkiej społeczności (Franciszek, 2020, no. 43). Podkreślić zatem należy, że tylko istoty ludzkie mają zdolność zakochania się, wzruszenia, dzielenia się swoim bogactwem bytowym. W tej perspektywie żaden sposób komunikacji z wykorzystaniem nowoczesnych technologii nigdy nie może zastąpić rzeczywistych relacji interpersonalnych. Jest to ważny aksjomat antropologiczny: cała „technologia” jest pozbawiona absolutnej autonomii, ponieważ nie posiada predyspozycji do budowania autentycznych, ludzkich relacji (Duch, 2024, pp. 269–297).

4. Jak dzisiaj wychować po katolicku młodego człowieka?

Personalista francuski, J. Maritain, opisuje osobę ludzką jako wszechświat o naturze duchowej, obdarzoną wolnością wyboru i stanowiącą całość niezależną wobec świata (Maritain, 1988, p. 327). Ta koncepcja osoby pod wpływem rozwoju nowoczesnych technologii straciła na swej aktualności. Zwrócił już na to uwagę A. Kępiński podkreślając, że „człowiek przyszłości z jednej strony będzie musiał podporządkować się bezwzględny wymogom świata technicznego, nie tolerującego indywidualności i spontaniczności, z drugiej zaś, by nie zatra-

cić swej ludzkiej natury, będzie samodzielnie szukał osiągnięcia maksymalnego rozwoju własnych możliwości właśnie przez zachowanie indywidualności i spontaniczności” (Kępiński, 2001, p. 187).

W tym kontekście pojawia się zatem ważne pytanie: jak dzisiaj wychować po katolicku młodego człowieka, który korzysta z nowoczesnych technik komunikacji społecznej, aby radował się ze swej godności osobowej, a jednocześnie uniknął srożącego się dokoła zła, wynikającego ze skażenia natury ludzkiej i ustrzegł się przed złudzeniami własnej pychy? Na to pytanie powinien również udzielić odpowiedzi człowiek młody, który z trudnością w szumie informacyjnym może znaleźć swój „Punkt”, według którego zorientuje swoje życie (Skorowski, 1986, pp. 51–52).

Zgodnie z klasyczną koncepcją É. Durkheim’a, ludzie, posiadający naturę społeczną, łączą się we wspólnoty, starając się podporządkować je swojemu egoizmowi, popędom i skłonnościom (*profanum*). Ponieważ człowiek jest jednocześnie istotą o naturze rodzinnej, która stanowi podstawową komórkę społeczną, to w najbliższych relacjach interpersonalnych potrzebuje wyższych reguł, zasad i wartości (*sacrum*), dzięki którym może wytworzyć sferę kultury wyższej, umożliwiającej również komunikację międzyludzką. Człowiek, jako *homo duplex*, jest istotą rozdartą między tym, co wynika z jego natury, a tym, co pochodzi od kultury. Widać tu wyraźnie myśl, która pojawiła się u R. Ingardena, który pisał: „Natura ludzka polega na nieustannym wysiłku przekraczania granic zwierzęcości tkwiącej w człowieku i wyrastania ponad nią człowieczeństwem i rolą człowieka jako twórcy wartości. Bez tej misji i bez tego wysiłku wyrastania ponad samego siebie człowiek zapada z powrotem i bez ratunku w swoją czystą zwierzęcość, która stanowi jego śmierć” (Ingarden, 1987, p. 25).

W tym miejscu warto przywołać postać św. E. Stein, która twierdzi, że „Ja”, to rdzeń życia, które w rozwoju swego istnienia staje się siebie świadome. Mieszka ono w ciele i duszy, a zatem obejmuje całego człowieka. Tutaj należy również widzieć ludzką osobowość, która rozważana jako całość, przedstawia się na zewnątrz jako jedność o jakościowej specyfice, która jest ukształtowana z pewnego rdzenia, z jakiegoś twórczego korzenia. Wykształca się ona w duszę, ciało i ducha, lecz tylko w duszy indywidualność dochodzi do postaci czystej i niezmaćconej. W „rdzeniu” faktycznie ugruntowana jest otwartość na świat wartości, którym odpowiadają stopnie warstw głębi, a wraz z tym „charakter” we właściwym sensie; lecz ukształtowany charakter jest jednocześnie zależny od natury psychiki, od sił, będących do jej dyspozycji, od władz psychicznych, które nie są zakorzenione w rdzeniu zdolności zmysłowych, pamięci, intelektu (Stein, 2016, p. 259).

Można w tym miejscu sformułować pierwszą część odpowiedzi na postawione wcześniej pytanie: jak dzisiaj wychowywać po katolicku młodych ludzi? Pomimo tempa, natężenia i zakresu rozwoju technologicznego Kościół zachowuje swoją odrębność i autonomię w stosunku do społeczności ludzkiej, ale jednocześnie powinien dążyć do tego, aby się lepiej z nią połączyć. Można tu użyć metafory lekarza, który znając niebezpieczeństwa choroby, unika wprawdzie zakażenia siebie i innych, lecz równocześnie pilnie zabiega o wyleczenie chorych. Tak powinien również postępować dzisiaj Kościół, który nie otrzymał od Boga daru zbawienia dla własnej korzyści, albo utwierdzenia własnego wspaniałego stanu, ale po to, aby większą życzliwością i gorętszą miłością otacza zarówno tych, którzy są blisko, jak i tych, do których może się zbliżyć poprzez wysiłek zmierzający do umożliwienia wszystkim uczestnictwa w zbawieniu (Paweł VI, 1967, no. 63).

Natomiast drugą część odpowiedzi na pytanie o to, jak dzisiaj wychować po katolicku młode pokolenie korzystające z nowoczesnych technologii komunikacji, można sformułować, odwołując się do konkretnej propozycji jej praktycznego zastosowania. Wśród wielkich modeli językowych coraz większym zainteresowaniem młodego pokolenia cieszą się chatboty konwersacyjne, które umożliwiają prowadzenie konwersacji na konkretne tematy (Marquardt, 2024, p. 21), jak np. *ChatGPT*, *Gemini*, *Claude* czy *Grok*, które mogą wykorzystywane w takich celach (Marquardt, 2024, pp. 22). W interakcji z takimi chatbotami może dochodzić do nawiązywania specyficznie rozumianych interakcji, w których ujawniać się będą symulowane relacje (Replika, 2025), gdy są one tak programowane, aby nawiązywać z ich użytkownikami bliższe (partnerskie) relacje (Przegalińska, 2025). Modele konwersacyjne i interaktywne, które wytrenowane są na odpowiednim zbiorze danych, uzyskują też coś na kształt świadomości (Shevat, 2019).

Nie stoi to w sprzeczności z nauczaniem Kościoła, gdyż „technika stanowi obiektywny aspekt ludzkiego działania, którego źródłem i racją istnienia jest czynnik subiektywny: człowiek, który działa. Dlatego technika nie jest nigdy tylko techniką. Ukazuje ona człowieka i jego aspiracje do rozwoju, wyraża dążność ludzkiego ducha do stopniowego przewycięzania pewnych uwarunkowań materialnych. Dlatego technika jest objęta przykazaniem «uprawiania i doglądania ziemi» (Rdz 2, 15), którą Bóg powierzył człowiekowi, i trzeba ją tak ukierunkować, aby umacniała owo przymierze między człowiekiem i środowiskiem, które powinno odzwierciedlać stwórczą miłość Bożą” (Benedykt XVI, 2024, no. 69).

We współczesnym wychowaniu katolickim większy nacisk położyć należy na znaczenie wolności w odpowiedzialnym korzystaniu z nowoczesnych technolo-

gii komunikacji, gdyż człowiek „pozostaje sobą tylko wtedy, gdy na fascynację techniką odpowiada decyzjami będącymi wynikiem odpowiedzialności moralnej. Stąd pilna potrzeba wychowywania do odpowiedzialności etycznej w postępowaniu się techniką. Wychodząc od fascynacji, jaką technika wzbudza w człowieku, trzeba przywrócić prawdziwy sens wolności, która nie polega na upojeniu totalną autonomią, ale na odpowiedzi na to, czego domaga się byt, poczynając od bytu, jakim sami jesteśmy” (Benedykt XVI, 2024, no. 70).

5. Zakończenie

Leon XIV na spotkaniu z Kolegium Kardynalskim wyjaśniając wybór tego imienia, stwierdził, że „powody są różne, ale przede wszystkim dlatego, że Papież Leon XIII, w historycznej encyklice *Rerum novarum*, poruszył kwestię społeczną w kontekście pierwszej wielkiej rewolucji przemysłowej, a dziś Kościół dzieli się z wszystkimi swoim dziedzictwem nauki społecznej, aby odpowiedzieć na kolejną rewolucję przemysłową i rozwój sztucznej inteligencji, które stawiają nowe wyzwania w zakresie obrony godności ludzkiej, sprawiedliwości i pracy” (Leon XIV, 2025).

Używając natomiast słów Franciszka skierowanych do przedstawicieli Kurii Rzymskiej, można powiedzieć, że żyjemy współcześnie nie tyle w epoce zmian, co w czasach zmiany samej epoki. Obecnie podejmowane decyzje i wybory zmieniają sposób ludzkiego życia oraz postrzeganie przez ludzi zarówno wiary, jak też i nauki (Franciszek, 2019, p. 2). Wiąże się to również z nowym sposobem uprawiania teologii stosowanej, skupionej na człowieku. Jeśli ma być zdolna, do sprostanania wymogom nadchodzących czasów, nie może ograniczać się do abstrakcyjnego powtarzania formuł i schematów z przeszłości. Wezwana do proroczej interpretacji teraźniejszości i dostrzegania w świetle Objawienia nowych dróg prowadzących w przyszłość, teologia będzie musiała stawić czoła głębokim przemianom kulturowym (Franciszek, 2024, no. 1).

Chodzi przede wszystkim o to, aby teologia stała się „fundamentalnie kontekstualną, zdolną do odczytywania i interpretowania Ewangelii w warunkach, w których mężczyźni i kobiety żyją na co dzień, w różnych środowiskach geograficznych, społecznych i kulturowych, i jednocześnie teologią mającą jako swój podstawowy punkt odniesienia Wcielenie odwiecznego Logosu, jego wejście w kulturę, w sposoby rozumienia świata i w tradycje religijne ludu” (Franciszek, 2024, no. 4). Odnosząc to do wychowania katolickiego, należy stwierdzić, że jego głównym celem powinno być skupienie wszelkich działań na ukształtowaniu w wychowankach dojrzałości w wierze w Jezusa Chrystusa, który uosa-

bia się w pełni w Kościele. Natomiast największym wyzwaniem jest czuwanie, aby rozwój osoby nie ulegał degradacji, której źródłem jest uznanie przez człowieka siebie za swego jedynego twórcę. Jednocześnie należy przeciwdziałać, aby rozwój społeczności ludzkiej nie ulegał wypaczeniu, co może się stać, jeśli ludzkość uzna, że może stworzyć się na nowo, korzystając z „cudów” techniki (Benedykt XVI, 2024, no. 68)¹.

Data wpłynięcia: 2025-01-08;

Data uzyskania pozytywnych recenzji: 2025-11-24;

Data przesłania do druku: 2025-12-12.

References

- Baudrillard, J. (2005) *Symulakry i symulacja*. Warszawa: Wydawnictwo Sic!
- Bazylak, J. (1984) *Postawy religijne młodzieży i ich związki z wybranymi elementami osobowości*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Benedykt XVI. (2024) *Encyklika Caritas in Veritate*. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej TUM.
- Benedykt XVI. (2016) 'Przemówienie z okazji zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu Mówimy ludziom o Bogu posługując się nowymi językami cyfrowymi', 28 II 2011, in. M. Laskowska and K. Marcyński (eds.) *Komunikacja społeczna według Benedykta XVI*, pp. 51–54. Kraków: Wydawnictwo: PETRUS.
- Celary, I. (2003) 'Środki społecznego przekazu w duszpasterskiej działalności Kościoła w Polsce w latach 1989–2000', *Elbląskie Studia Teologiczne* 4, pp. 7–20.
- Celary, I. (2004) *Rezurekcyjny wymiar nowej ewangelizacji i główne „miejsca” jej urzeczywistnienia*. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

¹ Na temat charakterystyki pokolenia medialnego, wraz z omówieniem wpływu jego specyfiki na formację młodzieży, zob. ks. Adam Kłonowski, *Rola i znaczenie mediów społecznościowych w kształtowaniu chrześcijańskich postaw młodzieży. Studium pastoralne na podstawie badań maturzystów diecezji wrocławskiej*, praca doktorska napisana pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Jana Kazimierza Przybyłowskiego w Katedrze Teologii Pastoralnej i Nauk Pomocniczych, Warszawa 2024, Archiwum Biblioteki UKSW w Warszawie; ks. Hubert Siepert, *Rola i znaczenie systemów sztucznej inteligencji w formacji religijnej młodzieży. Studium pastoralne na podstawie badań uczniów szkół ponadpodstawowych diecezji łowickiej*, praca doktorska napisana pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Jana Kazimierza Przybyłowskiego w Katedrze Teologii Pastoralnej i Nauk Pomocniczych, Warszawa 2025, Archiwum Biblioteki UKSW w Warszawie. W tych rozprawach doktorskich znajdują się spisy bibliograficzne, w których umieszczone została bogata literatura polskojęzyczna na temat wpływu nowoczesnych technologii na wychowanie młodzieży. Ukazanie szerszego kontekstu badań międzynarodowych na ten temat wymaga przeprowadzenia nowej kwerendy i przygotowania nowego artykułu.

- Celary, I. (2005) 'Rola i znaczenie wychowania chrześcijańskiego w zaspakajaniu potrzeb psychoduchowych młodzieży', in: E. Krzyżak-Szymański and A. Szymański (eds.) *Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży zagrożenia cywilizacyjne w aspektach: pedagogicznym, instytucjonalnym i legislacyjnym*, pp. 127–137. Mysłówice: Górnośląska WSP.
- Celary, I. and Łęcicki, G. (2024) 'Werbalna a ikoniczna komunikacja religijna', *Ateneum Kapłańskie* 183, pp. 585–602.
- Chmielewski, M. (2016) 'Kultura medialna jako wyzwanie dla komunikacji wiary w świetle orędzi Benedykta XVI na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu', *Biuletyn Edukacji Medialnej* 1, pp. 156–178.
- Duch, W. (2024) 'Artificial Intelligence and the Limits of the Humanities', *Er(r)go. Teoria –Literatura –Kultura* 48, pp. 269–297.
- Dziewiecki, M. (2005) *Komunikacja wychowawcza*. Kraków: Wydawnictwo Salwator.
- Franciszek. (2019) *Posynodalna adhortacja apostolska Christus vivit, do młodych i całego Ludu Bożego*. Kraków: Wydawnictwo M.
- Franciszek. (2019) *Przemówienie z 21 grudnia 2019 r. do przedstawicieli Kurii Rzymskiej*. Available at: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2019/december/documents/papa-francesco_20191221_curia-romana.pdf, (Accessed: 26 Marz 2025).
- Franciszek. (2020) *Encyklika Fratelli tutti, 3 X 2020*. Available at: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html (Accessed: 4 January 2024).
- Franciszek.(2024) *List apostolski motu proprio Ad theologiam promovendam*. Available at: <https://wiesz.pl/2024/05/11/franciszek-potrzebujemy-teologii-fundamentalnie-kontekstualnej/>, (Accessed: 26 Marz 2025).
- Ingarden, R. (1987) *Książeczka o człowieku (A Little Book about a Man)*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Jan Paweł II. (1980) UNESCO, Jan Paweł II, *Przemówienie wygłoszone 2 czerwca 1980 roku w UNESCO*. Available at: <https://teologiapolityczna.pl/jan-pawel-ii-przemowienie-wygloszone-2-czerwca-1980-roku-w-unesco> (Accessed: 28 May 2025).
- Jan Paweł II. (1994) *Przekroczyć próg nadziei*. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Jan Paweł II. (2021) *Posynodalna adhortacja apostolska o powołaniu i misji świeckich w Kościele i świecie Christifideles laici*. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej TUM.
- Kępiński, A. (2001) *Rytm życia*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Kowalski, R., Limber, S. and Agatson, P. (2010) *Cyberprzemoc wśród dzieci i młodzieży*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kuczkowski, S. (1991) *Przyjacielskie spotkania wychowawcze*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Lange, R. (ed.) (2011) *Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów*. Warszawa: NASK – Instytut Badawczy.
- Lange, R. (ed.) (2023) *Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów i rodziców*. Warszawa: NASK – Instytut Badawczy.

- Leon XIV, (2025) *Przemówienie Leona do Kolegium Kardynalskiego, 10 maja 2025r.*. Available at: <https://www.vatican.va/content/leo-xiv/pl/speeches/2025/may/documents/20250510-collegio-cardinalizio.html> (Accessed: 05 June 2025).
- Majka, J. (1993) 'Wychowanie personalistyczne – wychowaniem integralnym', in: F. Adamski (ed) *Człowiek – Wychowanie – Kultura*, pp. 96–106. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Malczewski, Ł. (2019) *Czy leci z nami robot?*, p. 2, Available at: https://dfusion.pl/wp-content/uploads/2019/03/Czy-leci-z-nami-robot_Raport_AI.pdf (Accessed: 30 May 2025).
- Maritain, J. (1988) *Pisma filozoficzne*, Kraków: Wydawnictwo: Znak.
- Marquardt, D. (2024) *Dialog z chatbotem. Ujęcie mediolingwistyczne*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.
- Pasierb, J. (1982) *Szkice o kulturze*. Pelplin: Wyższe Seminarium Duchowne.
- Paweł VI. (1967) *Encyklika o drogach, którymi Kościół katolicki powinien kroczyć w dobie obecnej przy pełnieniu swojej misji Ecclesiam suam*. Paris: Édition du Dialogue.
- Penrice, J. (1998) *Młodość i chrześcijaństwo, czyli zrozumieć swoją wiarę*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Przegalińska, A. (2025) *Bot lekarzem duszy?*. Available at: <https://www.pismowidok.org/pl/archiwum/2016/16-cyfrowe-mroki/bot-lekarzem-duszy>, (Accessed: 20 March 2025). Chociaż lepszym sformułowaniem tego, że „starają się nawiązać relacje”, byłoby stwierdzenie, że w taki sposób ich algorytmu są szkolone.
- Przybyłowski, J. (2005) 'Pedagogika pastoralna a wychowawcza funkcja Kościoła. Artykuł dyskusyjny', *Ateneum Kapłańskie*, 144, pp. 437–453.
- Przybyłowski, J. (2009) 'Dialog pastoralny', *Ateneum Kapłańskie* 153, pp. 46–59.
- Przybyłowski, J. (2010) *Funkcja wychowawcza w teorii i praktyce eklesjalnej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Przybyłowski, J. (2017) 'Pastoral communication in the communal aspect', *Seminare*, 38, pp. 37–48.
- Przybyłowski, J. (2020) 'Religia chrześcijańska a nowa kultura. Trudności w dialogu', *Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie*, 27, pp. 275–291
- Przybyłowski, J. (2024) 'Interfejs Kościoła i świata w perspektywie prawdy o osobie ludzkiej. Analiza teologiczno-socjologiczna w świetle Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”', in: M.J. Tutak and T. Wielebski (eds.) *Dziś i jutro realizacji w Polsce przesłania II Soboru Watykańskiego*, pp. 169–190. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Replika (2025). Available at: <https://replika.com>, (Accessed: 20 March 2025).
- Shevat, A. (2019) *Zaprojektuj bota. Tworzenie interfejsów konwersacyjnych*, Gliwice: Helion.
- Skorowski, H. (1986) 'Współczesne problemy moralne młodzieży i możliwość ich rozwiązania w Sakramencie Pokuty', in: K. Misiaszek (ed.) *Problemy młodych. Katecheza w służbie nadziei*, pp. 118–129. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.
- Sobór Watykański II. (1965) *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim Gravissimum Educationis* (GE), [online]. Available at: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/inne/deklaracja_wych_28101965.html (Accessed: 6 June 2025).

- Stein, E. (2016) *Filozofia psychologii i humanistyki*. Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych.
- Tarnowski, J. (2003) *Jak wychowywać. W ogniu pytań*. Ząbki: Wydawnictwo Apostolicum.